

Драгана Ђурић

ПЕРСНИФИКАЦИЈА ДАНА НЕДЕЉЕ У ФОЛКЛОРУ ЈУЖНИХ И ИСТОЧНИХ СЛОВЕНА

У овом раду биће анализиране народне представе о персонификованом дану у седмици – *недељи* у народним веровањима и усменој народној књижевности Јужних и Источних Словена. Пошто се овај дан појављује као женско биће, посебна пажња биће поклоњена изгледу тог бића, атрибутима, хипостазама и предикатима, као и месту, времену и узроку његове појаве.

У основи истраживања леже научне монографије о народној култури словенских народа (пре свега о календарској обредности), затим радови из етнографских и фолклористичких зборника и научних часописа (Ђорђевић 1958; Маринов 1981; Недељковић 1990; Попов 1994; Цепенков 1980; Lang 1914; Lovretić 1902; Амосова 2008; Амосова 2016, Виноградова 2017, итд.), а такође и зборници народне поезије и прозе (БНБП 1993; БЈОЕ 1971; ННР 1896; Златковић 2002; Криничная 2001).

Народне представе о данима код Јужних и Источних Словена привлачиле су пажњу великог броја аутора. У публикацијама посвећеним народним календарима (Недељковић 1990; Босић 1996; Зайковскиј 1994; Агапкина 2002; Толстая 2005; Черных 2006, Черных 2007) налазе се прилози у којима се анализира семантика дана, као и у зборни-

цима посвећеним перцепцији времена (ВВЗ 2013). Такође, у регионалним монографијама, о данима се казује у оквиру тематских целина у којима се анализирају народни поглед на свет, обичаји и обреди (Бонева 1994; Генчев 1993; Попов 1999). О семантици и симболици, затим о персонификацијама неких дана у недељи у народним веровањима Источних Словена, поред осталих, писали су: Светлана Толстој, Људмила Виноградова, Борис Успенски, Светлана Амосова, итд.

Света Недеља и Света Анастасија

Персонификовани дани се јављају у народним веровањима свих словенских народа. Притом, граматички род назива је утицао да се једни дани схватају као „мушки“ (именице граматичког мушког рода), а други као „женски“ (именице женског рода). Недеља, тако, припада групи персонификованих дана, који се приказују као женска бића. С друге стране, на формирање народних представа о Недељи утицали су, у одређеној мери, и хришћанско схватање овог дана као дана васкрсења, али и представе о Св. Недељи (*Киријакији*) код православних Јужних Словена.

Међу првим поменима персонификоване недеље код Источних Словена издвајају се „Слово о твари и о дни рекомом Неделея“ и „Слово Св. Григорија“, које се у целини налази у Пајсијевом зборнику из XIV века и у ком се осуђује клањање „неделе болвану“ (*недељи балвану*). Из „Слова“, међутим, није сасвим јасно каква је била представа о недељи (Гальковскій 1913: 76–83).

Средњовековни поучни текстови у којима се, између осталог, осуђује понашање људи које није у складу са хришћанским каноном били су, такође, од великог значаја за проучавање народ-

---

них представа о данима. Међу најзначајнијим за ова истраживања је зборник „Стоглав“ из XVI века, у ком су одређени аутори, попут Веселовског, видели потврду о постојању култа персонификоване недеље код Руса. Наиме, у једном пасусу „Стоглава“ казује се о људима („лажним процима, женама и девојкама, које су наге, босе и распуштене косе“), идући по народу, наводе га на „богомрска“ дела и, притом, говоре да Св. Петка и Св. Анастасија забрањују сваки рад средом и петком, а женама посебно забрањују предење и прање (Стоглав 2015: 122). Веселовски је сматрао да су Св. Анастасија и Св. Недеља исти лик у руским народним веровањима (Веселовский 1877: 194–195). Ову теорију је потом прихватио Успенски, који је тврдио да се код Руса култ Св. Недеље пренео на култ Св. Анастасије (која се у православном црквеном календару празнује 29. октобра, односно 11. новембра), пре свега, на основу имена¹, што потврђује, према његовом мишљењу, и православна иконографија. На многим средњовековним новгородским иконама Св. Анастасија и Св. Петка су приказане заједно, што је, сматрао је он, доказ да су у овим ликовима приказани персонификовани дани комплементарне семантике (Успенский 1982: 137).

Међутим, савремени руски аутори преиспитују мишљења претходника и наводе низ података који показују да се о култу Св. Недеље код Руса не може говорити (Амосова 2016: 136; Виноградова 2017: 79). Они истичу да се ни у једном фолклорном тексту Св. Анастасија не јавља као покровитељ недеље, нити се она доводи у везу са овим даном. У поменутом одломку „Стоглава“ се помињу Св.

¹ Руски превод грч. *анастасис* (васкрсење) гласи *воскресење*, што је блиско руском називу за недељу – *воскресење*.

Петка и Св. Анастасија, а од дана – среда и петак, али не и недеља. Затим, узрок у заједничком приказивању ових светица на иконама могао би се потражити у сличностима њихових хагиографија (на пример, обе су страдале за веру у време цара Диоклецијана, у III веку). Такође, Св. Анастасија и Св. Недеља се не могу изједначавати ни по имену, јер грч. *αναστασις* означава *васкрсење* (рус. *воскресение*), а не дан (*воскресенье*) (Амосова 2016: 137).

Називи недеље

У свим јужнословенским језицима, као и у украјинском и белоруском, последњи дан седмице се именује на исти начин: *недеља* (српски), *nedjelja* (хрватски), *nedelja* (словеначки), *неделя* (бугарски), *недела* (македонски), *неділя* (украјински), *недзеля*² (белоруски). Првобитно значење овог назива је највероватније било *йразник*, *йразнични дан*, одн. дан када се не ради, а потом се, као секундарно, појавило значење временског одсека од седам дана (Фасмер 1971: 57; Трубачев 1997: 116). У руском језику је такође употребљаван назив *неделя*, али до прве половине XVII века када је потпуно замењен новим називом – *воскресенье* (Амосова 2016: 137).

У народним веровањима и народној књижевности Јужних Словена, као и Украјинаца и Белоруса, уз Недељу се најчешће јавља атрибут *свѣта*. Тиме се, код православних Јужних Словена, лик персонификованог дана, по имену, изједначио са Св. Недељом Киријакијом (грч. *Κυριακή* значи *недеља*), која се у црквеном календару обележава 7, односно 20. јула. У родопској области у Бугарској она се назива *Голяма Света*

² У белоруском језику један од назива за недељу *нядзелька* може значити и *вешіица* (Успенский 1982: 137).

Недеља или *Прясна Недеља* и празнују је првенствено жене. Верује се да је она мајка свих недеља у години: „гољамата Недеља е мајка на всички недели в годината“ (Попов 1994: 112). Одређени еуфемистички називи који се јављају уз лик недеље упућују и на однос говорника према њој: „Света Недеља, мајка слатка“ (Недељковић 1990: 166). У Херцеговини и Црној Гори сваку недељу (дан) називали су *царица недеља* (Раденковић 1996: 169). Код Јужних Словена (пре свега, код Срба и Хрвата) велики значај има и *Млада Недеља* – персонификација недеље у време младог Месеца.

Изглед Свете Недеље

У народним веровањима и народној поезији Јужних Словена Недеља се обично приказује као млада девојка дуге косе, у белој, сребрној или златној хаљини, са белом марамом и, у народној поезији, са звездом на челу. На пример, у бугарским и македонским народним лирским песмама она се представља као необично лепа девојка са сунцем на челу, месецом на раменима и звездама за појасом (СБНУ 1890: 26). У Хрватској се Млада Недеља замишља као млада жена у белом. Верује се да се она може видети на раскршћу, али да никоме неће учинити никакво зло (Lovretić 1902: 141). Такође код Хрвата, среће се веровање да Недеља нема руке, што се може довести у везу са представом о недељи као дану када се не ради (**ne dělati*), али се може тумачити и као њена скривена змијоликост, јер се у неким народним предањима Св. Недеља јавља управо у виду змије.

Међутим, изглед Свете Недеље и код Јужних Словена, али и Белоруса и Украјинаца, најчешће је директно везан за веровања о забрани обављања одређених (по правилу „женских“) послова неде-

љом³. Наиме, Недеља се приказује као веома лепа девојка, која је, притом, прљава, у исцепаној одећи, црвених очију, зато што, како се верује, на њу пада сва прљавштина и прашина, коју подижу жене док чисте недељом (Попов, Мицева 2002: 253). У Бугарској се често среће мотив уплакане Св. Недеље, очију пуних прашине, а лица прљавог, јер су жене чистиле кућу и двориште (Попов 2002: 53); она је и чупава, зато што недељом девојке перу косу (БНБП 1993: 413). У једној бугарској народној лирској песми Св. Недеља моли старешину куће да забрани женама да раде недељом јер, ако месе хлеб – мажу јој очи тестом, ако чисте – прљају је, ако везу – боду је (Попов 2002: 53; БНБП 1993: 413). У украјинским предањима, Недеља је рашчупана, јер преље (радећи недељом) преду њену косу: „Пятница ходит по селам вся исколотая иглами и изверченная веретенами, а св. Неделя уверяет прях, что они прядут не лен, а ее волосы, и указывает при этом на свою изорванную косу“ (*Пейка иде по селима сва избодена иглама и врећенима, а Св. Недеља говори прељама да оне не преду лан, већ њену косу и пријом им показује своју покидану косу*) (Успенский 1982: 137; Криничная 2000: 96). У Македонији и Бугарској се веровало да се недељом не сме шити и прести, јер тако гребу и боду лице и очи Св. Недељи (Цепенков 1980: 18, 62; Попов 2002: 53). У Полесју се, такође, јавља представа о Св. Недељи у ранама, које су последица ткања (Успенский 1982: 137).

Изглед персонификоване недеље се често не разликује од изгледа персонификованог петка. У

³ Исти фактори и код Јужних и код Источних Словена утичу на обликовање изгледа Св. Петке и, нешто ређе, Св. Среде, али се, наравно, ради о забранама рада петком, односно средом.

једној песми из североисточне Бугарске Св. Петка и Св. Недеља су описане као две девојке истог лика „две моми – една лика“ (Качулев 1973: 141).

Иако се за Недељу чешће везује бела боја, а за Св. Петку црна, ове боје се међусобно не искључују, већ најчешће алтернирају у описима митолошких бића, тако да се исто биће може јавити и у црном и у белом (Раденкович 2007: 86). У Србији (Левач) забележена је прича о жени која није поштовала Св. Петку, па јој је у сан дошла жена забрађена црном марамом („Петковица“), а иза ње је стајала жена са белом марамом (по свој прилици, Св. Недеља). Св. Петка је почела да гуши жену, али јој је ова обећала да ће је убудуће поштовати и носити њену икону на грудима, па ју је светица пустила (Марковић 2004: 102–103). Друге боје се ретко јављају не само у опису изгледа Недеље, већ и других женских персонификованих дана. У једној бугарској народној лирској песми Св. Петка и Недеља су у црној и зеленој хаљини (Маринов 1981: 366).

Родбинске везе персонификованих дана

Народна веровања о родбинским везама персонификованих дана јављају се, пре свега, код Јужних Словена, док их код Источних готово и нема. Према неким јужнословенским веровањима Св. Петка и Св. Недеља су сестре (Раденковић 1996: 169; Šajnović 1982: 378; Миладиновци 1983: 43). У једној бугарској народној песми Недеља је сестра Св. Петра⁴ (БНБП 1993: 409–411). Такође у Бугарској, веровало се и да су оне тетке Св. Димитрија (Маринов 1981: 366). У Босни и Херцеговини говорило се да је Субота сестра

⁴ Успенски је сматрао да су Св. Петар и персонификација понедељка (Св. Понедељак) исти лик (Успенский 1982: 127).

Недеље: „Subota – svetica, Nedeljina sestrica“ (ZNŽO 1901: 317).

Поредак дана у седмици је, по свој прилици, утицао на представе о њиховим родбинским везама, као што показује веровање у Полесју да је Среда мајка Петке, Суботе и Недеље: „пятница, субота и неделя – дочки середы“ (Толстая 1999: 97). Код Срба се веровало да је Св. Петка мајка Св. Недеље (Недељковић 1990: 166). На ову представу је, поред поретка дана, могао утицати и начин на који се Св. Петка и Св. Недеља обично приказују у хришћанској иконографији (Св. Петка као старија жена, а Св. Недеља као девојка).

Функције Свете Недеље

Појава персонификоване Недеље (као и Среде и Петке), према народним веровањима Јужних Словена, Украјинаца и Белоруса, готово по правилу, везана је за забране рада и обављања одређених послова недељом. Недеља се обично појављује како би упозорила или казнила оне који нарушавају забране предења и ткања, печења хлеба, рада у пољу или одласка у лов. Такође, чешће код Јужних Словена, она се појављује и како би помогла онима који је поштују.

Међу јужнословенским народним веровањима ређи су случајеви у којима Недеља кажњава људе строго. На пример, у Србији, у околини Лесковца, приповедало се да је нека жена радила уочи недеље и да је „нешто“ ушло у кућу, извело је напоље, дуго је тукло и бацило у блато (Раденковић 1996: 169). У Хрватској се веровало да се Недеља појављује уочи младе недеље и кажњава оне који су тада пошли у лов или да неке учине нажао. Многи су, како се приповедало, остајали сместа неми или слепи (Filakovac 1905: 147). У бугарским народним

песмама она кажњава људе који раде у пољу. На пример, како би казнила Јану, која је отишла на њиву, Недеља се појављује у лику Јанине снахе (у другој варијанти у лику Јанине мајке), и поплаши коње, који Јану изгазе (БНБП 1993: 415).

У Србији (Левач) је забележена прича о човеку који је отишао да помогне пријатељу, старом и болесном човеку, да натовари дрва, али није знао да је млада недеља. Када је полазио, зачуо је женски глас који га је у више наврата позвао да се врати, али он није послушао. Још у путу су човека заболеле ноге, а када се вратио кући, пао је у постељу и лежао 40 дана. Међутим, једног дана су му дошли 12 светаца и једна девојчица, са плетеницама до земље, која се представила као Света Млада Недеља. Рекла је да му је она опростила, али да је дошла да моли свеце да му и они опросте. Објаснила му је како да се излечи, али истакла да не сме више да ради на њиви, да преже волове, нити да се брије недељом (Марковић 2004: 96–99).

Према белоруским и украјинским веровањима Недеља може врло строго кажњавати (као и Св. Петка и Св. Среда). Веровало се да ће она доћи ноћу да заврши прељин посао, уколико је остао недовршен, али да прељу може и избости вретеном (СД 1995: 444). Такође, она кажњава људе, који је не поштују, дугом (седам недеља код Белоруса) или смртоносном болешћу (код Украјинаца). У украјинским и белоруским предањима она убија или дере кожу с руку и тела женама које су ткале уочи недеље, па је потом качи на ткачки разбој (СД 2004: 392), што је чини блиском неким другим демонским бићима која су задужена за ткање и предења (на пример, *кикимора*). Према украјинским веровањима, она може, попут подневног демона (*полудница*) ухватити човека за

главу и вртети је док је не откине (Амосова 2016: 148; Раденковић 2017: 17). Такође код Украјинаца, веровало се да *Свята Недилонька* кажњава жене које пеку хлеб недељом, тако што га, док је врео, притиска женама на груди, говорећи: „Так вы нас печете в воскресенье“ (*иако ви нас њечете недељом*) (Милорадович 1991: 189–190).

За разлику од украјинских и белоруских веровања, код Јужних Словена се чешће јавља представа о Недељи као заштитници и заступници пред Богом, која прашта људима и заузима се за њих (Мијатовић 1907: 143; Šajnović 1982: 378). У Македонији, у околини Скопља се приповедало како се Св. Петка расрдила на људе, јер су морално искварени, па је тражила од Св. Недеље да пусти врелу воду на њих. Недеља је није послушала, па су људи тако били спасени. Такође, сматрало се да је Св. Петка врло осветољубива и да се петком зато не сме радити. Међутим, забележено је да су они који су петком радили сматрали да их брани Св. Недеља (Филиповић 1939: 510, 513).

Недеља се често јавља и у улози оне која дарује људима здравље⁵. Она се може јавити болесним људима у сну и рећи им како да се излече или од кога да потраже помоћ, а код Срба и Бугара се призива у помоћ и у бајањима (БНМ 1999: 274; Бушетић 1911: 546–547).

Време и место појаве Свете Недеље

У народним предањима се персонификована Недеља, у лику младе жене, најчешће појављује ноћу, уочи недеље, или на сам дан. Њена појава је ограничена овим временом, зато што, према народним веровањима, један дан почиње са зала-

⁵ Уп. „Света Недеља помагала, здравље и срећу напратала“ (Недељковић 1990: 166).

ском сунца претходног дана (Раденковић 2017: 10). Недеља, тако, почиње у суботу увече и траје све до наредног заласка сунца. У складу са тим, у народним предањима Украјинаца и Белоруса Недеља ноћу (уочи недеље) долази код жене која преде и задаје јој „немогућ“ задатак (да одреде велики број вретена) са наредбом да га изврши до јутра или ће је растргнути (Виноградова 2009: 6). Исто тако, у Македонији се веровало да Света Недеља „проштева“ и када се ради недељом по подне (Филиповић 1939: 510, 513). Наиме, пошто вече недеље припада понедељку, забране обављања послова, које су везане за недељу, тада не важе.

У складу са својом регулативном функцијом, Недеља се појављује на оним местима где се крши (или прети да буде прекршена) забрана рада, везана за дан који она персонификује. Обично се јавља у затвореном простору – долази у дом преље, али се неретко задржава и испред прозора и врата (Крџанова 1999: 169). У случајевима када људи раде недељом на њиви или иду у лов, срећу је на отвореном простору.

У бугарским и македонским народним песмама о проналаску „девојке“ Недеље, која потом на различите начине доказује да је светица, издвајају се локуси који упућују на њену везу са хтонским светом. Наиме, Недељу најчешће проналазе у сандуку на обали мора или Дунава, у шуми, жбуњу или код бунара (БНБП 1993: 413–414; Качулев 1973: 505).

Хипостазе и хтонска природа Недеље

За разлику од Источних Словена код којих су персонификовани дани најчешће антропоморфизовани, код Јужних Словена се они могу јавити у различитим обличјима. На пример, у Бугарској, у

ловешком крају се веровало да се Св. Среда може приказати, осим у лику жене, још и као пас, мачка или квочка са пилићима (Крњстанова 1999: 169), а у областима Странца и Сакар се сматрало да се Св. Петка указује код извора, који јој је посвећен, у облику златокриле утке или неке друге птице (Попов 2001: 144; Попов, Мицева 2002: 234).

У јужнословенским народним веровањима и предањима најчешћа хипостаза Недеље је змија. Притом, обично се у тој форми она приказује онда када опомиње и упозорава оне који је не поштују. Према једном предању, жена је пекла хлеб у недељу, па се појавила змија и обавила око црепуље⁶. Пошто се хлеб испекао, змија је отишла, али је жена видела да је хлеб крвав. Те ноћи су јој се у сну јавиле Св. Петка и Св. Недеља и рекле јој да је сваки хлеб који се испече петком и недељом крвав. Запретиле су јој да ће је ставити на деветогодишње муке, после којих ће умрети, ако настави да пече хлеб овим данима (Јоксимовићка 1900: 54).

У виду „шаровите“ змије Недеља се јавља и у јужнословенским епским народним песмама о Марку Краљевићу. Пошто јунак полази у недељу ујутру у лов, око његовог врата се обавија змија (HNP 1896: 122–125; БЈОЕ 1971: 871).

Хтонска природа Недеље се одсликава и у хрватским народним веровањима да за покојницима не треба много тужити у младу недељу. Према казивању, једна жена је много патила за сином и свакодневно посећивала његов гроб. Међутим, када је отишла на гробље на младу недељу⁷, око

⁶ У варијанти из пиротског краја, змија се спушта низ вериге, како би упозорила жену да не меси хлеб петком (Златковић 2002: 19).

⁷ У Русији се веровало да се на Свету Недељу враћају душе оних који су нестали без трага (Новичкова 1995: 296).

крста на гробу њеног сина била је обмотана змија. Према другој причи из Хрватске, нека жена је на младу недељу пошла да чува краве (нарушила забрану рада), али је, притом, гласно тужила за недавно преминулом мајком. Одједном се, од гробља, појавила сива мачка. Жена се уплашила и покушала да је отера глоговом гранчицом, али се мачка није ни померила, већ је само два пута мјаукнула. Жена је пошла кући, а мачка ју је пратила и зауставила се када су дошле до раскршћа⁸ (приватна грађа Д. Ножинића).

У бугарским народним лирским песмама за Недељу се, такође, везује мотив обиласка душа на *оном* свету. Овај мотив, по свој прилици, води порекло од новозаветног апокрифа „Ход Богородице по мукама“, а у народној поезији се везује (поред Богородице) и за Свету Петку (БНБП 1993: 405–406). Затим, Недеља у једном кругу песама посматра долазак душа на онај свет и њихову поделу на грешнике и праведнике (БНБП 1993: 410, 411), као да се налази на вратима оног света.

Закључна разматрања

Персонификација Недеље припада посебној групи митолошких бића – женским персонификованим данима који се, иначе, јављају у народним веровањима свих словенских народа. Може се претпоставити да је Недеља у прошлости постојала и у руским народним веровањима, али се, стицајем засад непознатих околности, изгубила. Међутим, „празнину“, која је тиме настала у систему персонификованих дана код Руса, није попунило ниједно митолошко биће (као покровитељ недеље).

⁸ Уп. веровање у Хрватској да се Млада Недеља може видети на раскршћу (Lovretić 1902: 141).

Иста регулативна функција, затим велика сличност у изгледу и особинама, које се у народним веровањима приписују Св. Недељи и Св. Петки, довеле су до њиховог алтернирања у приповедним сужеима и у усменој поезији. По свој прилици, нетипична суровост која се у неким јужнословенским народним предањима везује за персонификовану недељу управо је резултат преноса карактеристика које су обично везане за Св. Петку на Недељу.

Улога покровитеља женских послова (ткања и предења), суровост у поступцима, као и изглед (дуга распуштена коса) у народним предањима Украјинаца и Белоруса Недељу чине блиском не само са персонификованом Средом и Петком, већ и другим женским демонским бићима (кикимори, полудници).

С друге стране, у народним веровањима Јужних Словена природа Недеље је амбивалентна. Поред своје регулативне функције (што је повезује са Недељом код Украјинаца и Белоруса), она има и функцију помоћнице, која одсуствује у украјинским и белоруским веровањима.

ЛИТЕРАТУРА

- Агапкина 2002: Т. А. Агапкина, *Мифопоэтические основы славянского народного календаря. Весенне-летний цикл*, Москва: Индрик.
- Амосова 2008: С. Н. Амосова, „Представление о вторнике и субботе у восточных славян“, *Живая старина II*, Москва: Гос. центр русского фольклора, 9–12.
- Амосова 2009: С. Н. Амосова, „Среда и пятница в доме не указчица: представления о среде и пятнице у восточных славян“, *Знаки времена в славянской культуре: от барокко до авангарда*, Москва: Институт славяноведения РАН, 301–324.
- Амосова 2009а: С. Н. Амосова, „Система наказаний за нарушение запретов, связанных с днями недели“,

- Славянская традиционная культура и современный мир*, вып. 12, Москва: Государственный республиканский центр русского фольклора, 77–91.
- Амосова 2016: С. Н. Амосова, „Представления о персонифицированных днях недели у восточных славян“, *Демонология и народные верования*, Москва, 131–158.
- БНБП 1993: *Български народни балади и песни с митически и легендарни мотиви*, Т. Живков (ред.), София: БАН.
- БНМ 1999: *Българска народна медицина*, М. Георгиев (ред.), София: Петър Берон.
- Бонева 1994: Т.С. Бонева, „Народен светоглед“, *Родопи. Традиционна народна духовна и социалнонормативна култура*, София: Етнографски институт с музей при БАН, 7–50.
- Бушетић 1911: Т. Бушетић, Народна медицина Срба селяка у Левчу, *СЕЗд XVII*, Београд: Српска краљевска академија.
- БЮЕ 1971: *Български юнашки епос*, Ц. Романска (ред.), София: БАН.
- ВВЗ 2013: *Време, вакај, земан. Аспекти времена у фолклору*, Л. Делић (ред.), Београд: Институт за књижевност и уметност
- Веселовский 1877: А.Н. Веселовский, *Опыт по истории развития христианской легенды: Берта, Анастасия и Пятница*, Министерства народного просвещения, ч. 189, февраль (№ 2), 194–203.
- Виноградова 2009: А. Н. Виноградова, Мифологические существа наказывающие за неурочное прядение, *Живая старина*, 4(64)2009, Москва: Государственный республиканский центр русского фольклора, 4–7.
- Виноградова 2017: Л. Н. Виноградова, Персонифицированные праздники и дни недели, наказывающие людей за несвоевременную работу: сфера ткачества, *Антропоцентризм в языке и культуре*, Москва: Индрик, 56–88.
- Гальковскій 1913: Н. Гальковскій, *Борьба христианства съ остатками язычества въ древней Руси*, т. II, Москва.
- Генчев 1993: С. Генчев, „Семейни обичаи и обреди“, *Софийски край. Етнографски и езикови проучвания*, София: Българска академия на науките, 196–234.

- Ђорђевић 1958: Д. Ђорђевић, Живот и обичаји народни у Лесковачкој Морави, *СЕЗД LXX*, Београд: САН.
- Зайковский 1994: В.Б. Зайковский, Народный календарь восточных славян, *Этнографическое обозрение*, № 4, Москва.
- Златковић 2002: Д. Златковић, *Време уз оћнишије. Народне приповејке из широйској краја*, Пирот: PI-PRESS.
- Јоксимовићка 1900: М. Јоксимовићка, Не треба месити хлеб у петак и недељу, *Караџић. Лист за српски народни живој, обичаје и предање*, II, Алексинац: Штампарија М. Јовановића.
- Качулев 1973: И. Качулев, *Народни песни од североизточна България*, т. 2, София: БАН, Институт за музикознание.
- Криничная 2000: Н. А. Криничная, *Русская народная мифологическая проза*, т. 2, Петрозаводск.
- Криничная 2001: Н. А. Криничная, *Русская народная мифологическая проза*. т. 1. *Былички, бывальщины, легенды, поверья о духах – „хозяевах“*, Санкт-Петербург: Наука.
- Кръстанова 1999: К. Кръстанова, Домашно ткачество, *Ловешки край*, София: БАН, Етнографски институт с музей, 163–180.
- Маринов 1981: Д. Маринов, *Избрани произведения*, т. 1, Народна вяра и религиозни народни обичаи, София: Наука и изкуство.
- Марковић 2004: С. Марковић, *Приповејке и предања из Левча*, Београд: Чигоја.
- Мијатовић 1907: С. Мијатовић, Обичаји српског народа из Левча и Темнића, *СЕЗД VII/1*, Београд: Српска краљевска академија.
- Миладиновци 1983: *Зборник на народни песни*, Скопје: Македонска книга.
- Милорадович 1991: В. П. Милорадович, Малорусские народные поверья и рассказы о пятнице, *Українці: народні вірування, повіря, демонологія*, Київ: Либідь, 375–382.
- Недељковић 1990: М. Недељковић, *Годишњи обичаји у Срба*, Београд: Вук Караџић.
- Новичкова 1995: Т. А. Новичкова, *Русский демонологический словарь*, Санкт-Петербург: Петербургский писатель.

- Попов 1994: Р. Попов, Календарни празници и обичаи, у: Р. Попов (ред.), *Родоти. Традициона народна духовна и социалнонормативна култура*, Софија: Етнографски институт с музеј при БАН, 82–117.
- Попов 1999: Р. Попов, Народен светоглед, *Ловешки край. Маџериална и духовна култура*, Софија: АИ Проф. Марин Дринов, 268–292.
- Попов 2001: Р. Попов, Многобројна лица Свете Петке Трновске, *Кулџ свейих на Балкану*, Крагујевац: Лицеум 5, 137–148.
- Попов 2002: Р. Попов, *Светци и демоните на Балканите*, Софија: ИК „Свят. Наука“.
- Попов, Мицева 2002: Р. Попов, Е. Мицева, Народен светоглед, у: Р. Попов (ур), *Сакар. Етнографско, фолклорно и езиково изследване*, Софија: Марин Дринов, 231–254.
- Раденковић 1996: Љ. Раденковић, *Народна бајања код Јужних Словена*, Београд: Просвета, Балканолошки институт САНУ.
- Раденковић 2017: Љ. Раденковић, Подне и подневни демони код Словена, *Зборник Маџице срџске за слависџику* 91, Нови Сад, 9–21.
- Раденкович 2007: Л. Раденкович, Белое и черное как признаки мифологических существ (на славянском материале), *Балканские чтения 9. Terra balkanica. Terra slavica. К юбилею Татьяны Владимировны Цивьян*, Москва: РАН, Институт славяноведения, 80–92.
- СБНУ 2002: *Сборник за народни умотворения и народопис*, LXII, Фолклор от Сакар, т. 1, Софија: БАН, Институт за фолклор.
- СД 1995–2012: *Славянские древности*, т. 1–5, Н. И. Толстой (ред.), Москва: Международные отношения.
- Стоглав 2015: *Стоглав. Текст. Словоуказатель*, Москва–Санкт-Петербург: Центр гуманитарных инициатив.
- Толстая: 1999: С.М. Толстая, „Дни недели“, *Славянские древности*, т. 2, Н. И. Толстой (ред.), Москва: Международные отношения, 95–99.
- Толстая 2005: С. М. Толстая, *Полесский народный календарь*, Москва: Индрик.
- Трубачев 1997: О.Н. Трубачев, *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*, в. 24, Москва: РАН.

- Успенский 1982: Б. А. Успенский, *Филологические разыскания в области славянских древностей*, Москва: Издательство Московского университета.
- Фасмер 1971: М. Фасмер, *Этимологический словарь русского языка*, т. 3, Москва: Прогресс.
- Филиповић 1939: М. Филиповић, *Обичаји и веровања у Скопској котлини*, СЕЗδ LIV, Београд: Српска краљевска академија.
- Цепенков 1980: М. Цепенков, *Народни веровања. Дейски ијри*, IX, Скопје: Македонска книга.
- Черных 2006: А.В. Черных, *Русский народный календарь в Прикамье: праздники и обряды конца XIX – середины XX в.* вып. 1: Весна, лето, осень, Пермь: Пушка.
- Черных 2007: А.В. Черных, *Русский народный календарь в Прикамье: праздники и обряды конца XIX – середины XX в.* вып. 2: Зима, Пермь: Пушка.
- Черных 2009: А.В. Черных, *Русский народный календарь в Прикамье: праздники и обряды конца XIX – середины XX в.* вып. 3: Словарь хрононимов, Пермь: Пушка.
- Filakovac 1905: I. Filakovac, *Vjеровanja (Retkovci u Slavoniji), Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, X/1, Zagreb: JAZU, 144–149.
- HNP 1896: *Hrvatske narodne pjesme*, I, Zagreb: Matica hrvatska.
- Lang 1914: M. Lang, Samobor, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, XIX/2, Zagreb: JAZU, 193–320.
- Lovretić 1902: J. Lovretić, Otok. *Narodni život i običaji, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, VII/1, Zagreb: JAZU, 57–206.
- Šajnović 1982: I. Šajnović, Sveta Petka i Nedjelja, *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*, XXVI/2, 378–379.
- ZNŽO 1901: *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, VI, Zagreb: JAZU.
-